

Gaël Faye

Jacaranda

Traducere din limba franceză și note de
Lucia Vișinescu

1994

Din cauza războiului! Nu știu de ce am răspuns „din cauza războiului“ când Sophie, reprezentanta elevilor care se pregătea să pledeze în favoarea mea în fața consiliului clasei, m-a întrebat de ce avusesem note atât de proaste în ultimul trimestru. „Din cauza războiului?“, a repetat ea. „Da, din cauza războiului“, am spus eu din nou. Doar nu era să recunosc c-am frecat menta, că sunt o loază care ascultă toată ziua rock și se pierde-n reverii. Trebuia să găsec o explicație convingătoare, un alibi solid care să înduioșeze auditoriul. Aș fi putut să le spun că sufăr de o boală gravă, de cancer sau de insuficiență cardiacă, dar pentru asta aș fi avut nevoie de adeverințe medicale, sau că părinții mei divorțaseră de curând, însă jumătate dintre elevii școlii erau în aceeași situație și reușeau totuși să ia note bune. Așadar, fără să stau prea mult pe gânduri, am spus că e din cauza războiului din țara mamei. Nu-mi venea să cred că-mi ieșise pe gură o minciună așa de gogonată. Dar cu cât mă gândeam mai mult la povestea pe care o născosisem, cu atât mi

se părea mai credibilă. La știri se vorbea, de săptămâni întregi, despre acel război, arătau imagini șocante care ne bântuiau mințile. Deși era vorba despre evenimente îndepărtate, dintr-o țară necunoscută, toată lumea înțelegea cam ce se petrece acolo. Așa că mi-am pus la bătaie toată priceperea și-am inventat totul de-a fir a păr: am povestit despre atrocitățile războiului, despre suferința mamei, despre coșmarurile tatei, despre problemele de concentrare și lipsa unei atmosfere prielnice pentru studiu. Dat fiind că Sophie mă asculta cu ochii în lacrimi, am înțeles că minciuna mea prindea la public. Și, într-adevăr, mi-a susținut atât de bine cauza în fața consiliului clasei, reluând, emoționată, argumentele mele, încât profesorii, impresionați, au decis să mai aștepte puțin înainte de a-mi hotărî soarta.

Nu mi-a trecut nicio clipă prin minte că părinții mei vor fi convocați la școală. Căzusem în propria plasă. În biroul directorului, stând cu capul plecat, între părinții mei, în timp ce dirigintele recita cu voce tare cuvintele reprezentantei elevilor, îmi priveam țintă piciorul care se bățâia fără astâmpăr sub masă. După ce am ieșit din birou, înainte să părăsim incinta școlii, tata mi-a tras un perdaf umilitor în fața unui grup de elevi amuzați. Dar lucrul cel mai greu de îndurat a fost tăcerea mamei. Tăcerea ei dintotdeauna. N-a făcut decât să se holbeze la mine secunde în șir. O privire plină de dispreț care mă făcea să-mi doresc să dispar pentru totdeauna. Mai multe zile la rând, nu mi-a adresat niciun cuvânt. În următoarea săptămână am primit carnetul de note. La rubrica observații, dirigintele scrisese o frază usturătoare: „Când minciuna iese la suprafață, încrederea dispare“. Așa cum era de așteptat, am repetat clasa a V-a.

* * *

În acea primăvară, Rwanda și-a făcut loc, pentru prima dată, în viețile noastre. Mama nu-mi vorbise niciodată despre țara sa. Pentru ea, viața începuse în 1973, când sosise în Franța. Nu făcea nicio aluzie la familia ei, nu vorbea despre copilărie, nu avea nicio fotografie din tinerețea petrecută în acel loc. Desigur că o întrebasesm în copilărie unde se află țara ei, părinții ei — bunicii mei, pe care nu-i cunoșteam. Nu mai țin mine răspunsurile ei. Trecutul mamei era o ușă închisă. Și, de altfel, nu asculta muzică rwandeză, nu gătea feluri de mâncare din țara natală și nu-mi cântase niciodată cântece de leagăn în limba ei maternă. În casă nu găseai nici cel mai mic obiect exotic și nicio cunoștință rwandeză nu ne călcase vreodată pragul. În mintea mea, eram o familie franceză ca oricare alta. Desigur, mama nu-și putea ascunde culoarea pielii și se întâmpla destul de des ca prin anumite întrebări insistente, observații banale sau subînțelesuri tendențioase, să i se amintească de acea țară îndepărtată despre care nu vorbea niciodată și căreia nu voia să-i aparțină. Dar ea nu le dădea curs. Erau lucruri fără importanță. Nu-mi amintesc s-o fi auzit vreodată plângându-se de condiția ei sau de vreo formă de rasism. Lucrul cel mai surprinzător era franceza fără accent pe care o vorbea. Oamenii erau uimiți, o complimentau când aflau că nu e franțuzoaică sadea. Doar uneori i se întâmpla să încurce, în mod straniu, masculinul cu femininul sau să pronunțe *r* în loc de *l*, din pricina oboselii. Tata spunea că pielea diferită nu fusese niciodată o problemă pentru el. „Dragostea nu are culoare“, repeta adesea. O spunea cu mândrie, declarând solemn că n-o vede pe cea a mamei. Cum ea nu vorbea

niciodată despre originile sale, ajunseseam aproape să uit că se născuse și crescuse sub alt cer. Așa că, atunci când o surprindeam vorbind în kinyarwanda la telefon și o auzeam exprimându-se fluent în această limbă necunoscută, eram pur și simplu uluit. N-am știut niciodată cu cine vorbea. Când o întrebam, îmi răspundea evaziv, spunea că sunt „cunoștințe vechi“ sau „rude îndepărtate de la Bruxelles“. Profitam de aceste conversații ca să o urmăresc. Gesturile, inflexiunile vocii, postura corpului, chiar și mâinile pe care le flutura o transformau într-o altă persoană și îi dădeau o aură misterioasă care mă tulbura profund. Privind-o în acest trup nou, mă străfulgera un sentiment neplăcut. Acela că nu știam nimic, în fond, despre această persoană alături de care trăisem mereu. Sentimentul îngrozitor că nu o cunosc pe această femeie. Pe propria mea mamă.

Rwanda a intrat în viața mea prin intermediul televizorului la care ne uitam cu religiozitate în timpul cinei. Prima dată când crainicul a vorbit despre ea, m-am întors instinctiv către mama, foarte agitat, aproape mulțumit că, în sfârșit, se discută și despre țara ei natală la jurnalul de știri. Dar ea n-a schițat nicio reacție, complet absorbită de imaginile care se succedau pe ecran. Văzându-mi înfrigurarea, tata mi-a aruncat o privire stânjenită și descurajatoare. La sfârșitul emisiunii, am așteptat de la mama o reacție care nu a venit. Această scenă s-a repetat aproape în fiecare seară. Luni la rând, o lavă de imagini ale morții, violenței și exodului s-a revărsat în farfuriile noastre. Înainte de a fi difuzate, crainicul avertiza că unele dintre ele puteau leza sensibilitatea telespectatorilor. Rămâneam apoi muți, cu privirile lipite de ecran, cu

furculițele în aer, împietriți ca niște statui în fața spectacolului acelei barbarii îndepărtate. După care crainicul apărea din nou pe ecran, anunțând un alt reportaj. Un moment de tăcere, înainte ca lucrurile să se întoarcă pe făgașul lor normal: tata își turna un pahar de vin, mama presăra piper peste piureul de cartofi, cu un gest energic, eu mă căzneau să-mi tai friptura și să alung scenele de oroare care mi se înghesuiau în minte. La noi, sensibilitatea telespectatorului era un dumaticat de tăcere. Care mie îmi dădea, în cele din urmă, dureri groaznice de burtă.

Mă văd și acum stând ore întregi în pat, chircit, cu fruntea asudată, apăsându-mi cu mâinile măruntaiele dureroase, sperând să treacă arsura; mă văd în camera mea, la sfârșitul după-amiezii, fixând o umbră evanescentă de pe perete, o umbră care își schimbă forma, tremură, se metamorfozează și dispăre apoi în ritmul mișcării de rotație; mă văd stând abătut, ore în șir, cuprins de sentimentul inexplicabil că trebuie să am răbdare, că viața îmi rezervă ceva încă necunoscut și că tot ce mi se cere în schimbul acestui lucru necunoscut este așteptarea, o lungă așteptare, senină și îndârjită.

2

Așteptam vacanța de vară, anotimpul supremei relaxări. În fiecare an, porneam la drum spre vest, spre Oceanul Atlantic, spre plajele lui întinse, spre căsuța albă de la capătul insulei, cu obloane de un verde-pastel. Îmi petreceam vacanța împreună cu părinții și bunicii paterni. La fel ca tatăl lui, tata nu avea nici frați, nici surori, eram trei generații de fii singuri la părinți. În vara aceea împlineam doisprezece ani și, de când mă știam, trăisem mereu înconjurat de adulți. Bunicul avea un velier pe care ne îmbarcam în fiecare dimineață, doar noi, bărbatii, mergând să pescuim macrou și să ne pregătim pentru regata prilejuită de sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului. Seara, cinam sub chiparoșii din grădină, adulții beau vin rosé rece, eu îmi potoleam setea cu sticle întregi de apă minerală cu lămâie. O briză ușoară alunga dogoarea apăsătoare a verii. Satul leneș vuia de râsete de beție și de rumoarea conversațiilor îndepărtate, în grădinile lipite unele de altele se auzeau clinchete de tacâmuri, undeva, în apropiere, un saxofonist se chinuia să interpreteze tema din *My Favourite Things* de John Coltrane, iar dincolo de zidul de piatră din fundul grădinii răsunau claxoanele

bicicletelor cu dinam. Când se ajungea la cafea, în timp ce lumina zilei mai zăbovea puțin la masă, mă liniștea gândul că, la extremitatea vestică a orizontului, unde se înalță Farul Balenelor, un soare de chihlimbar se pregătea să se scufunde în ocean, pentru a da deșteptarea celeilalte jumătăți a lumii. La acea oră, la fiecare 14 iulie, porneam încet, toți cinci, spre lacurile sărate ca să admirăm tradiționalele focuri de artificii, una dintre rarele ocazii în care vilegiaturiștii estivali din campingul municipal se amestecau cu familiile burgheze din sat.

În acea seară, cu toată afluența de oameni, am reușit să ne găsim un loc pe niște stânci. În jurul nostru, entuziasmul copiilor se transforma într-o zarvă veselă. Bunica nu-și găsea locul, se învârtea de colo-colo, se uita la mulțime cu o ușoară exasperare pe care se străduia să ne-o transmită și nouă.

— Da' ce de lume! Ia uitați-vă până unde a ajuns puhoiul!

Ca o familie de suricate care stau la pândă, ne-am întors toți privirea în același timp. Atunci bunicul a replicat pe un ton filosofic:

— Ce vrei, Geneviève, doar n-o să plângem acum după vremurile în care urcam cu mașina pe bac. Un pod înseamnă mai multă lume pe insulă. E normal, așa arată progresul...

Bunica a început să chicotească și a continuat pe un ton glumeț:

— Ca să vezi! Inginerul pensionar își apără odorul! Dragul meu, știm cu toții că te mândrești cu podul tău. Dar ambuteiajele astea tot progres înseamnă?

Exista între bunicii mei un amestec de tandrețe și de mici ironii care-i făcea să pară niște adolescenți mereu puși pe harță și pe șotii. În comparație cu ei, părinții

mei mi se păreau de un calm plat. Niciodată nu ridicau tonul unul la celălalt, erau de acord în toate privințele, indiferent că era vorba de educația mea, de convingerile politice, de alegerea programului TV seara sau de culoarea unui fotoliu cumpărat de la Ikea într-o duminică după-amiază. Iar dacă li se întâmpla uneori să nu fie pe aceeași lungime de undă, tranșau chestiunea vorbind încet și pe un ton reținut. De parcă fiecare s-ar fi străduit să facă zgomot cât mai puțin și să nu-l deranjeze pe celălalt, de teamă să nu rupă vraja unui vis firav. Sub aparențe de armonie, cuplul lor era teribil de plicticos.

Părinții mei aveau fețele obosite și căscaseră întruna, de la prima oră. Sosiserăm cu o zi în urmă, frânți de oboseală după un drum cu blocaje, parcurs în șapte ore, pe zăpușeala din iulie. Fiindcă era perioada soldurilor, în ziua dinaintea plecării, mama avusese deschis până târziu la magazinul ei de haine, iar tata, care era funcționar la bancă, făcuse, în ultimele trei luni, mai multe ore suplimentare în contul unei promovări pe care părea că o regretă amar. În ceea ce mă privește, eram îngrijorat că bunicii nu-mi puseseră încă nicio întrebare despre situația mea școlară și speram măcar că nu o vor face de față cu părinții. Însă prima victimă a curiozității bunicii a fost mama:

— Venancia, e îngrozitor ce se întâmplă în țara ta. Mă refer la masacre. Și acum, săracii oameni fug pe drumuri și mor de holeră sau de tifos... Mă gândeam... în fine... mă întrebam ce trebuie să fie în sufletul tău.

Nu-mi venea să cred. Bunica îi punea mamei o întrebare directă despre Rwanda! Un lucru pe care nici ea, nici bunicul nu-l mai făcuseră până atunci. La început, când tata le-o prezentase pe mama părinților lui, aceștia

avuseseră un șoc. Fiul lor, cu o africancă! Nu erau rasiști, însă... de aici până la a avea o noră negresă... Apoi, când au înțeles că relația e serioasă și că nu există cale de întoarcere, s-au resemnat și, cu trecerea anilor, au acceptat-o pe mama, ajungând chiar să țină la ea ca la fiica lor. Cu toate astea nu-i puneau niciodată întrebări despre viața sa dinainte de Franța — din pudoare sau poate pentru că nu-i interesa. Fusese nevoie așadar de sute de mii de morți, de milioane de refugiați, de nenumărate articole apărute în ziare, de o puzderie de reportaje televizate, pentru ca această întrebare să poată fi, în sfârșit, formulată. Era o situație cu totul neobișnuită. Am simțit cum mi se accelerează pulsul. Așteptam, nerăbdător, răspunsul mamei.

— O, știți, nu-i ceva nou. Masacre se comit de mult timp. Să spunem că e o istorie lungă...

— Da, îmi închipui. Dar, de data asta, e mai grav... Adică... războiul ăsta dintre triburi... Uit mereu, cum le zice oare? Hutu și tsitsi?

— Hutu și tutsi, Geneviève! a corectat-o bunicul, jenat de lipsa de tact a soției lui. De trei luni încoace, le auzim numele în fiecare zi. Nu e chiar așa de complicat totuși. Hutu și tutsi! Și nu sunt triburi, ci etnii.

— A, da, așa, hutu și tutsi, a spus ea fără să se supere. Nici măcar nu se înțelege care sunt cei buni și care sunt cei răi. Și-apoi, câtă barbarie! Cu maceta... Femei, copii... Inimaginabil...

Bunica părea emoționată, șovăitoare, stângace, își căuta cu disperare cuvintele ca să-și poată exprima sentimentele în fața unei situații care o depășea.

— Iartă-mă, dragă Venancia! N-ar trebui să vorbesc despre o asemenea tragedie, la urma urmei, am venit

aici să ne simțim bine. Dar te asigur că m-am gândit de multe ori la tine în perioada asta, văzând toate lucrurile îngrozitoare care se petrec în țara ta. Slavă Domnului că nu mai ai rude acolo, din câte îmi amintesc.

— Ba da, ba da, mai am ceva rude acolo, a răspuns calm mama.

Bunica părea stânjenită, de parcă ar fi comis o gafă. Și-a întors privirea în altă parte. Eram uluit să descopăr că mama are rude în Rwanda și că nu vrea să dezvolte subiectul.

— Mamă, te-aș ruga să n-o sâcâim pe Venancia cu povestea asta acum, a intervenit tata.

— Philippe are dreptate, a aprobat bunicul, vrând parcă să închidă subiectul.

Apoi s-a întors către mine.

— Și tu, scumpul meu Milan, cum ai încheiat anul școlar?

Corpul meu a devenit dintr-odată rigid și mi s-a părut că observ un fel de undă de crispare și pe chipul bunicilor. Din fericire, am fost salvat în ultima clipă de sunetul muzicii și de primele focuri de artificii. Am tăcut cu toții, hipnotizați de spectacol. Muzica lua un avânt dramatic, explozia de artificii ne comprima timpanele, publicul scotea exclamații de încântare în fața unui adevărat potop pirotehnic. Mirosul de fum și efluviile de mâl și de iod se amestecau. Mlaștinile străluceau sub efectul deflagrațiilor multicolore ale căror formă și intensitate variau fără încetare. La ultima salvă, tata a observat flăcările pe celălalt mal. Câteva scântei căzute pe iarba uscată declanșaseră un mic incendiu. Focul se înălța tot mai la-com acum, ațâțat de un vânt care sufla dinspre uscat. La sosirea pompierilor, turiștii au fost evacuați de urgență.

Mai târziu, în toiul nopții, m-au trezit mirosul înțepător de fum și strigătele pompierilor care se aflau la câțiva metri de casa noastră, în spatele zidului din grădină. M-am dat jos din pat, tușind, și am închis fereastra care rămăsese întredeschisă. Din camera mea, se puteau zări flăcările înalte în zona mlaștinilor saline. Spectacolul era frumos și înspăimântător totodată. Atunci am observat-o. Stătea în picioare, în mijlocul grădinii, cu tălpile goale pe iarbă, într-o cămașă de noapte albă, neclintită și singură. Silueta ei se desena ca o umbră misterioasă în lumina tremurătoare a flăcărilor.

Era iulie 1994. În acel moment în care eu mă uitam la mama, iar ea privea, cu spatele la mine, noaptea cuprinsă de flăcări, în țara ei natală tocmai se încheiase un genocid. Nu știam nimic despre asta.

Vara era pe sfârșite, peste puțin timp începea școala. Părinții mă pusese în fața faptului împlinit. Copilul stătea în picioare, în mijlocul salonului. Un băiețel plâpând, cu privire speriată. Un bandaj gros îi acoperea o parte din capul ras. Era complet pierdut, iar mama îi vorbea în kinyarwanda, încercând să-l liniștească. Se aplecase la nivelul feței lui, arătând cu degetul spre mine. Îmi auzeam numele printre cuvintele ei, pe care nu le înțelegeam. Apoi mi-a spus: „Milan, el e Claude, nepotul meu“. Propoziția asta n-avea niciun sens pentru mine. Tata stătea la distanță, în tocul ușii. Și el părea descumpănit. Mama a adăugat: „A făcut o călătorie lungă, e foarte obosit. O să ne ajuți să-l instalăm în camera ta. Deocamdată, va dormi pe saltea“. Ne-a făcut semn să o urmăm. Tata a spus că rămâne jos să pregătească cina.

Camera mea se afla la mansardă, vara mureai de căldură în ea și iarna, de frig. Și eu, și băiețelul ne uitam la mama cum deretică, fără să facem nimic. Ordonă cu repeziune lucrurile lăsate alandala, îmi aranja patul, făcea loc în dulap pentru hainele lui Claude: două tricouri, ceva lenjerie de corp, o pereche de pantaloni. Băiețelul